

Emne nr. 9

Av bonde Hans G. Nord (63 år)
Fresvik, Lagn

Lävning

Frå den eldste tiden og like fram til 30-åri har
lauv vore eit viktig for. Lævnet var rekna for
eit årvist for og ikkje som eit hjelpesfor i år,
men når slike år treffe inn vart det læuva
meir som vanleg.

Erna driv ein litt Lävning der ein har folde-
hjelpi til det, men Lävningi har minke stukt
perley eller siste verdenskrigen.

Lävningi tok ein til med, når ein er ferdig
med fyrste slåtten pålag midten av august
og leskefor ^{det vil sige for ca. 30 år fattende} si tid tok ein det meste av Lävningi
for slåtten tok til. All mark låg då under
fjofot og vart sterkt leita om voren, slåtten kom
difor sient og då tvøve det å ^{mogligast} føy Lävningi fyrst.
I notidi tok ein det å læuva.

Det ein sortez læuva var åre (or) og bjørk.
Kjerkstogen læuva ein kvart tidje eller fjende
år, denne stogen vart kalla "smelstog". Ein
hozde tuskone av i bysthogd slik at ein
hadde passely "Kjervali" og etterkvart Kjerven
var ferdig vart han sett til tirkning på den
sokagne stakane med toppen ned.

Björkelævnet var rekna for meir verdjullt, og
den som hadde nøgdi med Lävningstog som låg
lagly til hadde ein god tennende til garden.
Björkene vart læuva som vanleg - 5. kvart år,
denne stogen vart kalla "navstog", ein mann

snøtte kliva opp i bjørke og hogga lammes
ned - eller "vava" henne som det heitte, derav ordet
"vaustrøgg".

Første gongen kunde ei bjørk verda hoggi av en
to menneske og oppå stamma all effusjonen stor
ho var, og for kvar gong ho vart hoggi sinare
fekk ho hoim til å verta større og større.

Dei gamle bjørkene som solus var lamma i
menneskealder kende ~~vadde~~ verta raint sotra,
det var ikkje skjelden ein kunde få eit tjue lamm
på kvar, ja endå meir.

I utmarki der det kunde gå både hest og fe
ja smale med snøtte alt lamm ned i underkutt
av åretauv hengjast "bristapritt"; ein hengde
det opp att i treie so høgt at bristi ikkje nådde
i det. Dette vart kalla ei "lammhengsla".

Eit område so stort, at ein kunde lamma ca. tre
hundre Kjerua, vart kalla ein "lammhogster",
og kvar lammhogster hadde sin råkplass.

Denne råkplassen var omringa i ein rund
ring so vid som raket skulde vera, og plas-
sen snøtte vera flat.

Det var åre og bjørkelamm som vart "stakt"
d. e. sett i ~~et~~ råk eller stakk og sidan him-
melt på vintaføre.

Dei som hadde ask eller osp å lamma bar eller
køyde det him når det var turt og la det i
hus, dette lamm vart kalla "godlam" og vart
meist brukt åt storfet, ja ospelamm vart og
brukt til hestene. Dette lamm vart hogge um

~~høsten~~ høsten.

Dei som hadde strandstugar og tok lauv derifrå gjorde lauvet på biten ~~over~~ ^{med seg} heimattvorn kvelden og hengde det opp til tørking på ymse vis. Lunde hadde noko dei kalla for "lauraga" - det var ein stakk sned mange armar, netsett i jordi med sine ender. Her vart lauvet hengt tett i saman og når det var turt vart det laga i snuste og hinkjøyt eller kvart ein hengt det. Lauv som var henge på innmarki vart og bore i hus når det var turt, men det som var laura i utmarki vart som regel sett i rænk (stakk) og hinkjøyt på vindføre.

Rænke eller laurastakken vart sett på dei for om- skrivne rænkplassar. Ein legg fyrst noko "laurlem" i botnen, so ikkje lauvet skulle gysa fast i marki, so legg ein kjere for kjere i ring - "med soli" med toppen inn til midten og etterkvart som ein kjem i høgdi smalkar ein rænket av so det endar i ein rund kull. Til slutt festes ein toppen med 4 rænkspøler for å halda dei siste kjerene på plass. Da det var mykje gjetingang på høsten og vinteren smakte ein kle rænket med sprake (eine) eller laurstær. Eit laurærnk var vanleg på 3-4 hundre a. b. g. u. g.

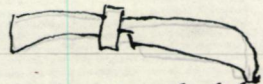
Det vart også laura på innmarki der det var skog til det og jammast hadde ein både ask og aln. Asken vart laura jammast 5. kvart år - dei andre åri vart dei rispa. Alnane vart som regel "risa om våren, alnriset var godt å ta til når det vart lite om furet, ellers vart alnane og rispa

om hausten.

Både kvinnfolk og dei største av borni var med på Låvskogen og ingen vart sett på "skant" de akort kordje for karam eller dei andre, ein kven fekk låva det han kunde og som regel "hengde ein i" so det vart gjort godt arbeid, men so heldt ein og tidlegare kveld når ein var på Låvskogen. Låvbladet vart alltid rettet i tjung - 6 tjung var eit hundra. Turne brukte "salstokk" under låvingi - sette ei skora for kvar kjew, andre stakk eit låvblad i lomma for kvar kjew dei hadde ferdig, men dei fleste hadde salt i hove.

Kvinnfolk og born heldt seg alltid på mark, dei fekk låvet nedhogge når det var "navskog". Tugna på Låvskogen vart ikkje brukt her, men det kunde vera slik, at dei som hadde forlite Låvskog fekk låva "tege" på det" Lya dei som hadde nøgdi, skogigaren hadde då å møte opp med bust om vintren, når låvet skulde køyrest heim, og henta sin halvdel.

Storparten av låvet var altså åre- og bjørkelåve, og dette låvet vart brukt på smalen - sau og geit. Dei fekk låve fros gongen om dagen - ein kjew pr. 4 dyr om gongen, altså ein halv kjew pr. dyr pr. dag altit litt høy.

Reidskapet ein brukte til å låva med kallast - snel og såg slik ut Framme på snelen var ein nebb som vart kalla "snelkroken", denne nytta ein til å dra bustene til seg når ein "snela" låvet i hop. Framme på snelkroka

var ein krage til vern for handi. Dette ridskapet var pålag 35-36 Cm. langt og hørde svært godt til sitt bruk.

Um hausten når laúvet fall av vort, det jama-rost raka eller sopa "laúsmi", det var berleg áre- eller ospelaúsmi som vort sanka på denne måten, og vår vort var godt so laúvet låg turt og fint "kúnde ein, fora godt." Der ~~den~~^{marki} var bra stett brúkkle ein riva, men elles kúnde ein sopa laúvet med ein soppel, og det má sikkert vera den eldste arbeidsmåten, for sjólv om ein brúkkar riva heita det emu "á sopa laúsmi". Laúvet vort hant i sekkju, og tréfti det, at det vort forlite sekkju kúnde kvinnfolki, "smetta" av seg ein stakk og slappa laúv i han!

Det vort so heimkúgt og brútt útover láver golvet eller oppá hóg stabbem.

Samme form for laúving er det vottolende slútt med i marki, detimot er det mange som nytta nedfallsláúvet grá fruktthagane, og for mange er dette ei foring som er vort áraiss. Ospelaúv var rekna for eit verdfullt for elles var rakkelaúv rekna for naudfor som vort brúkt og so under siste verdenskrigen, ja det kúnde at ein i forlúpsa ^{i krigsári} raka láúv om páren og med det ^{som attilfor} kúnga leisi fram.

Fresvik, Sogn i januar 1949

2766

NORSK ETNOLOGISK GRANSKING

Emnenr. 9

Fylke:

Tilleggsspørsmålnr.

Herad:

Emne: Lauving

Bygdelag:

Oppskr. av: Hans O. Hov, 63 år.

Gard:

(adresse): Fresvik i Sogn.

G.nr.

Br.nr.

A. Merk av om oppskrifta er etter eiga røynsle.

B. Eller om den er etter andre heimelsmenn: (ta også med alder, heimstad, yrke):

SVAR

Frå dei eldste tider og heilt fram til 30-åri har hauv vore eit viktig for. Lauvet var rekna for eit årvisst for og ikkje som eit hjelpefor i uår, men når slike år trefte inn vart det lauva meir enn vanleg.

Enno driv ein litt lauving der ein har folkehjelpi til det, men lauvingi har minka strekt serleg etter siste verdenskrigen.

Lauvingi tek ein til med, når ein er ferdig med fyrste slåtten pålag midten av august. I bestefar si tid, det vil seia for ca. 150 år attende, tok ein det meste av lauvingi før slåtten tok til. All mark låg då under fefot og vart strekt beita om våren, slåtten kom difor seint og då høvde det å ta mykje av lauvingi fyrst. I notidi heiter det å lau(v)a.

Det ein serleg lauva var åre (or) og bjørk. Åreskogen lauva ein kvart tridje eller fjerde år, denne skogen vart kalla "snelskog". Ein hogde buskone av i brysthøgde slik at ein hadde passeleg "kjervalei" og etterkvart kjerven var ferdig vart han sett til turking på dei avhogne stakane med toppen ned.

Bjørkelauvet var rekna for meir verdfullt, og den som hadde nøgdi med bjørkeskog som låg lagleg til hadde ein god lunnende til garden. Bjørkene vart lauva - som vanleg - 5.kvart år, denne skogen vart kalla "navskog", ein mann motte kliva opp i bjørki og hogga lauvet ned - eller "nava" henne som det heitte, derav ordet "navskog".

Fyrste gongen kunde ei bjørk verta hoggi av ca. tvo mannshøgder oppå stamna alt ettersø stor ho var, og for kvar gong ho vart hoggi seinare fekk ho høve til å verta større og større.

Dei gamle bjørkene som soleis var lauva i mannsaldrar kunde verta reint sværa, det var ikkje skjelden ein kunde få eit tjug lauv på kvar, ja endå meir.

I utmarki der det kunde gå både hest og fe ja smale med motte alt lauv med undantak av årelauvet hengjast "beistafritt", ein hengde det oppatt i tre-i so høgt at beisti ikkje nådde i det. Dette vart kalla ei "lau-

heingsla".

Eit område so stort, at ein kunde lauva ca. tri hundra kjerva, vart kalla ein "lauvhogster", og kvar lauvhogster hadde sin raukplass. Denne raukplassen var mura i ein rund ring so vid som rauket skulde vera, og plassen motte vera flat.

Det var åre og bjørkelauvet som vart "stækt" d.e. sett i rauk eller stakk og sidan heimkøyrt på vinterføre.

Dei som hadde ask eller osp å lauva bar eller kørde det heim når det var turrt og la det i hus, dette lauvet vart kalla "godlau" og vart mest brukt åt storfeet, ja ospelauvet vart og brukt til hestane. Dette lauvet vart hogge um hausten.

Dei som hadde strandateigar og tok lauv derifrå førde lauvet på båten heimatt med seg om kvelden og hengde det opp til turking på ymse vis. Sume hadde noko dei kalla for "lauraga" - det var ein stakk med mange armar, nedsett i jordi med eine enden. Her vart lauvet hengt tett i saman og når det var turrt vart det lagra i nauste og heimkøyrt etter kvart ein trengde det. Lauv som var hogge på innmarki vart og bore i hus når det var turrt, men det som var lauva i utmarki vart som regel sett i rauk (stakk) og heimkøyrt på vinterføre. Rauke eller lauvstakken vart sett på dei før omskrivne raukplassar. Ein la fyrst noko "laulem" i botnen, so ikkje lauvet skulde frysa fast i marki, so la ein kjerv for kjerv i ring - "med soli" med toppen inn til midten og etterkvart som ein kom i høgdi smalka ein rauket av so det enda i ein rund koll. Tilslutt feste ein toppen med 4 raukspøter for å halda dei siste kjervane på plass.

Der det var mykje gjeitegang på hausten og vinteren motte ein klæ rauket med sprake (eine) eller lauvstuv. Eit lauvrau var vanleg på 3-4 hundra a 6 tjug.

Det vart ogso lauva på innmarki der det var skog til det og jamnast hadde ein både ask og alm. Askane vart lauva jamnast 5.kvart år - dei andre åri vart dei rispa. Almane vart som regel "risa" om våren, almriset var godt å ta til når det vart lite om foret, elles vart almane og rispa om hausten.

Både kvinnfolk og dei største borni var med på lauvskogen og ingen vart sett på "skant" d.e. akørt korkje for karane eller dei andre, ein kvar fekk lauva det han kunde og som regel "hengde ein i" sondet vart gjort godt arbeid, men so heldt ein og tidlegare kveld når ein var på lauvskogen.

Lauvtalet vart alltid rekna i tjug - 6 tjug var eit hundra. Sume brukte "talstokk" under lauvingi - sette ei skora for kvar kjerv, andre stakk eit lauvblad i lomma for kvar kjerv dei hadde ferdig, men dei fleste hadde talet i hove.

Kvinnfolk og born heldt seg alltid på marki, dei fekk lauvet nedhogge når det var "navskog". Dugna på lauvskogen vart ikkje brukt her, men det kunde vera slik, at dei som hadde forlite lauvskog fekk lauva "på del"

hjá dei som hadde nøgdi, skogeigarane hadde då å møta opp med hest om vinteren, når lauvet skulde køyrast heim, og henta sin halvdel.

Storparten av lauvet var altso åre- og bjørkelauv, og dette lauvet vart brukt åt smalen - sau og geit. Dei fekk lauv tvo gonger om dagen - ein kjerv pr 4 dyr om gongen, altso ein halv kjerv pr. dyr pr. dag attåt litt høy.

Reidskapet ein brukte til å lauva med kallast snel og såg slik ut
Frame på snelen var ein nebb
som vart kalla "snelkroken", denne nytta ein til å dra buskene til seg når ein "snela" lauvet i hop. Frame på sneleskaftet var ein krage til vern for handi. Dette reidskapet var pålag 35-36 cm. langt og høvde svært godt til sitt bruk.

Um hausten når lauvet fall av vart, det jamnast raka eller sopa "lausme", det var serleg åre- eller ospe-lausme som vart sankka på denne måten, og når veret var godt so lauvet låg turrt og fint kunde ein "fora godt". Der marki var bra slett brukte ein riva, men elles kunde ein sopa lauvet med ein soppel, og det må sikkert vera den eldste arbeidsmåten, for sjølv om ein brukar riva heiter det enno "å sopa lausme". Lauvet vart havt i sekkjer, og trefte det, at det vart forlite sekkjer kunde kvinnfolki "smetta" av seg ein stakk og stappa lauv i han!

Det vart so heimkøyrte og breidt utover låvegolvvet eller oppå høystabben.

Denne form for lauving er det nokolunde slutt med i marki, derimot er det mange som nyttar nedfallslauvet frå frukthagane, og for mange er dette ei foring somær vorti årwiss.

Ospelauv var rekna for eit verdfullt for elle s var rakelauv rekna for naudfor som vart brukt ogso under siste verdenskrigen, ja det hende at ein i forløysa i krigsåri raka lauv om våren og med det som åttåtfor berga beisti fram.

Fresvik, Sogn i januar 1949.

--- o o o ---